

A középkori királyi palota

Kibővült a Vármúzeum kiállítása

A Vármúzeumnak a Királypincéből nyíló új kapuja

A Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában december 19-én két jelentős esemény szemtanúi lehettünk: középkori részekkel bővült a Vármúzeum állandó kiállítása és megnyitották a királypincei új bejáratot.

A tárlat megnyitójára látogatókat dr. Farbaky Péter, a BTM főigazgatója köszöntötte. Dr. Hoppál Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára a 700 évet átfogó ki-

(Folytatása a 9. oldalon.)

Ybl-épületsorsok

Kiállítás és könyvbemutató

A fővárosi levéltárban Budapest Főváros Levéltára és a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszékének Ybl-épületsorsok, az Unger-házról a Kálvin térig című közös kiállítását nyitotta meg no-

vember 27-én Krähling János, a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszékének vezetője. A Nemzeti Múzeum környékén álló, Ybl Miklós által tervezett (Folytatása a 2. oldalon.)

A tartalomnak és a formának a tárlaton megvalósuló egysége

„nem ment meg engem, sem emlék, sem varázslat”

Holokauszt Emlékév 2014., Újpest

Az Újpesti Városvédő Egyesület a Civil Alap Holokauszt Emlékév 2014. pályázatán sikeresen vett részt. A támogatás lehetőségét biztosított, hogy méltóképpen emlékezhessünk meg a holokauszt áldozatairól, tekintettel arra, hogy Újpestet különösen mélyen érintette a holokauszt: húszezer zsidó és ezer cigány embert deportáltak 1944 júliusában, és közülük csak pár ezren térhettek vissza lakóhelyükre.

A holokauszt 70. évfordulója alkalmából az egyesület, a Neogrády László Helytör-

téneti Gyűjtemény, az Újpesti Zsidó Hitközség és a Roma Kisebbségi Önkor-

mányzat segítségével „nem ment meg engem, sem emlék, sem varázslat” címmel

Kiállítás az újpesti holokausztról

átfogó, holokauszt-történeti dokumentum kiállítás jött létre Újpest önkormányzata támogatásával.

Az Újpesti Kulturális Központ és a civil szervezetek példamutató összefogásából megnyílt tárlat megközelítőleg 50 tablóból álló fotó és dokumentumanyag segítségével méltó, az ifjúság számára is informatív tárlatot hozott létre az Újpest Galériában. Terveinket az intézmény és a fentebb említett szervezeteken kívül az Újpesti Torna Egylet és a Ma-

(Folytatása a 4. oldalon.)

Ybl-épületsorsok

Kiállítás és könyvbemutató

● folytatás az első oldalról

épületeket bemutató tárlat kurátora *Hidvégi Violetta* és *Maróty Katalin* volt. A kiállítás vezérfonalának ötlete Ney Bélának a Vasárnapi Újságban, 1879 decemberében megjelent, Ybl Miklós alkotásait méltató cikkéből származik – az általa javasolt séta mentén lévő Ybl épületek és a hozzájuk kapcsolódó dokumentumok kerültek a tárlaton bemutatásra.

A kiállítás kurátorai a Kálvin tér környéki Ybl épületek kiválasztásával lehetővé tették, hogy a neves építőmester különböző stíluskor-

szakai és különféle célokat szolgáló épületei (képviselőház, lovarda, tornacsarnok, palota, üzlet-ház, bérház...) egyaránt bemutatásra kerülhessenek. A bemutatott épülettípusokat a földszinti tablósorokon térben és időben is elhelyezik, ezáltal szemléletes, érdekes és újszerű megközelítést adnak. Az aulában lévő korabeli rajzasztal-rekonstrukción pedig a tablókon nem szereplő archív anyagokba lehetett belelapozgatni. Az

Sisa József az Ybl-kötetet méltatja

első emeleti kiállítótér vitrineiben és tárlóiban a fokozott védelmet igénylő muzeális anyagokkal szembesülhettünk.

Amíg a tárlat szakmai koncepciója és a bemutatott anyagok kiválogatása a kurátorok érdeme, addig a kiállítás megvalósulási formája tervezőjének, *Halmos Baláznak* köszönhető. Esetünkben egy igen emlékeztető kiállítást eredményezett a tartalomnak és a formának e tárlaton megvalósuló egy-

A kurátorok előzetekintő tervezésének és gondos munkájának köszönhetően a kiállítás megnyitójával egyidejűleg történt meg a tárlat címével azonos című kötetük bemutatója – méltatását *Sisa József*, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézetének igazgatója vállalta el. A Budapest Főváros Levéltára által kiadott építészettörténeti, gazdaság- és társadalomtörténeti megközelítésű monográfia több mint tíz szerzője a tárlaton is bemutatott józsefvárosi Ybl építmények történetébe ad betekintést.

Az elegáns kivitelű, négyszínynyomású, 192 oldalas kötet tanulmányainak lábjegyzetei a további kutatások megkönnyítését teszik lehetővé. Végül irodalomjegyzék és a névmutató teszi teljessé az Ybl bicentenáriumhoz méltó kiadványukat.

gábrriel

Levéltári Nap

Holokauszt Budapest társadalomtörténetében címmel rendezte meg Budapest Főváros Levéltára november 18-án konferenciáját, az évente szervezett hagyományos Levéltári Napján.

Az elmúlt évek személyi és családi iratokra irányuló intenzív gyűjtőmunkája, valamint korábban alig kutatott és a tág értelemben vett Holokauszt-tematika szempontjából alig vagy egyáltalán nem hasznosított levéltári irat-együttesek-

Dr. Kenyeres István főigazgató köszönti a konferencia résztvevőit

ben folytatott feltárás és adatbázis-építés eredményei lehetővé tették, hogy emlékei programjuk középpontjába – zömében új források felhasználásával és közzétételével – a diszkrimináció és üldöztetés egyéni, családi,

közösségi szintű megélését és feldolgozását helyezték. A hagyományos Holokauszt-tematikát időben és tárgyban is kitágítva, bemutatták

a források tükrében, hogyan ágyazódtak be a zsidóként diszkrimináltak és üldözöttek a szélesebb társadalmi közegbe. Az üldözés különféle megnyilvánulási formái is elsősorban a városi hétköznapi szintjén, az elszorított és végrehajtott mindehhez való szubjektív viszonyulását megragadva igyekeztek ábrázolni. A több mint tíz előadó mintegy fele a fővárosi levéltár munkatársa, a vendégelőadók: egyetemi docensek, egyetemi tanár, adjunktusok, történész és levéltáros volt.

(Forrás: www.bparchiv.hu)

Újpesti akadémikusai

Az Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakközépiskola bejáratának két oldalán elhelyezett márvány emléktáblákat az Újpesti Városvédő Egyesület a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 175. és Újpest városná nyilvánításának 100. évfordulóján állította. A Magyar Tudomány Napja alkalmából november 26-án megkoszorúzták – *Wintermantel Zsolt* polgármester az önkormányzat képviselőjében, valamint a szervező civil szervezetek vezetői – az iskola falán elhelyezett emléktáblákat, mely a városukhoz kötődő, a fejlődését segítő akadémikusoknak állított emléket, és akikről *Hackné Nyerges Rita*, a „házigazda” iskola igazgatója emlékezett meg.

Ezen az ünnepségen a városrész vezetői, díszpolgárai, díjazottjai, a kulturális és gazdasági élet jelentős személyiségei egyaránt részt vettek – megvalósulása az Újpesti Városvédő Egyesület, az Újpesti Közművelődési Kör, az Újpesti Helytörténeti Alapítvány, az Újpesti Vagyonkezelő Zrt. és a „házigazda” iskola közös munkájának eredménye.

Az Újpesti Városvédő Egyesület képviselőjében dr. Kovács Istvánné és Szöllősy Marianne koszorúz

Diescher József
(Készítette Gévy Béla,
1873 – a szerző tulajdona)

Vörösmarty Országháza című versében (1846) így méltatlankodik: „A hazának nincsen háza, mert fiainak nem hazája”. A kiegyezést megelőző időszakban hazánknak nem volt megfelelő épülete Pesten az országgyűlések megtartására. Már az 1843-as pozsonyi országgyűlésen felvetődött a pesti országház építése. Pozsony után az ülésekre a régi pesti Vigadót, majd a Nemzeti Múzeum dísztermét használták, de 1865 tavaszán már égető probléma lett az országgyűlés méltó lebonyolítása. A képviselőház felépítése sorsdöntő volt azért is, hogy időben megkezdődhessenek a kiegyezésről szóló, létfontosságú tárgyalások. Végre megszületett a döntés: a házat mielőbb fel kell építeni!

A nagy háború

A Pesterzsébeti Múzeumban október 1-jén nyitotta meg Pesterzsébet polgármestere, Szabados Ákos A nagy háború 1914–1918 című kiállítást, az első világháború kezdetének 100 éves jubileumára emlékezve. Tárlatuk március 29-ig látogatható. Ezzel együtt felavatták a múzeum új multimédiás eszközét és bemutatták a Pesterzsébeti Múzeum könyvei sorozatban megjelent új kiadványt, Somogyváry Géza Pesterzsébeti emlékeim – „Egy kicsapott diák történetei” című kötetet.

Házat a hazának!

150 éve épült fel a régi Képviselőház

Ha a mai húszezer forintosra nézünk, annak hátán a Bródy Sándor utca 8. sz. alatti régi képviselőházat látjuk (ma Olasz Kultúrintézet). Tervezője Ybl Miklós, kivitelezője Diescher József (1811–1874) építésmérnök, építési vállalkozó volt. Jó munkakapcsolatuk során sok más épület tervezésében-kivitelezésében dolgoztak együtt. „Nagy kezességül szolgál, hogy az építés anyagi részét a tevékeny és erélyes Diescher építőmester vállalta el, ki az új vigadói épület, az akadémia palotá-

alapok kiásását) már 1865. szeptember 11-én elkezdte és átlagosan 800 munkással (ám egyes időszakokban 2140 kőművessel és 3500 szakmunkással!) rekordidő, három hónap alatt (!) végeztette el. A nagy sietségben építési engedély nélkül kezdtek meg az építkezést. Ezt csak 1865. november 15-én adta ki Pest város tanácsa az október 30-án bemutatott tervek alapján, holott a főfalak már november elején álltak. „Nap nap után jelennek meg cikkek az építkezés előrehaladásáról. Örömmel üd-

A régi képviselőház nagyterme (Vasárnapi Újság, 1868. XI. 19.)

ja, s több más újabb emlékszerű épület felállítása körül fényes jelét adta már úgy építészeti képességeinek, mint különösen ügyvezetése erélyének.” (Vasárnapi Újság, 1865. okt. 1.)

Diescher cége a képviselőház építését (a területen álló laktanya lebontását és az

vözlük azt a tény is, hogy az építkezést Diescher József építőmester vezeti, aki számos köz- és magánépítkezésnél bizonyította rátermettségét.” (Hazánk s a Külföld, 1865. okt. 1.)

Az épület bútorozatlanul, száradó falakkal már 1865 decemberére készen állt. A falegyen-ünnepséget november 4-én tartották, amelyet az épületen dolgozó munkássereg rendezett és azon az egész város lakossága részt vett, lelkesen éltetve az építőköt, hiszen az épület léte, a kiegyezésről szóló országgyűlési tárgyalások megkezdése égető politikai kérdés volt! „Zászlók lobogtak, tarackok durrogtak, zene hangzott az állványon, poharakat kö-

Ybl Miklós

szöntöttek a Hazáért, Deákért, az építési bizottságért, a tervezőért. Nagy közönség állta el az utcát alól, mely éljenekkel kísérte a köszöntéseket” – írta a Hazánk s a Külföld napilap.

A képviselőház ünnepélyes átadása 1865 végén egybeesett az Akadémia palotájának megnyitásával. Szinte hihetetlen ez a gyors építészeti eredmény a korabeli építési eszközökkel, módszerekkel! „A képviselőház építése hazánk legnagyobb építkezése volt, ami napi 500 légméteres teljesítményt jelent. Ezt a teljesítményt Ybl érdemeinek elismerése mellett Diescher József építőmester és Zier Károly vezető pallér rátermettségét és kitűnő munkaszervezését dicséri.” A gyorsaság nem ment a minőség rovására. (Az építési jegyzőkönyv csupán a konyhába vezető csigalépcső kivitelezőjét marasztalja el.) A bútorok még évvégén megérkeztek, az épület hivatalos felavatása 1866. április 16-án történt. Érdemei elismeréseként a királytól Ybl Miklós a Ferenc József Rend lovagkeresztjét, Diescher József pedig koronás aranykeresztet kapott, és a munkásokat is megjutalmazták.

**Kőrösné
dr. Mikis Márta**

„nem ment meg engem, sem emlék, sem varázslat”

Holokauszt Emlékév 2014., Újpest

● folytatás az első oldalról

gyar Olimpiai és Sportmúzeum támogatásával, tartalmi, technikai segítségével valósítottuk meg.

A megnyitót – a tanévhez kapcsolódva – 2014. szeptember közepére időzítettük az újpesti iskolák számára oktatási segédanyagként tárlatvezetéssel, illetve múzeumi órák rendezésére is felajánlottuk a kiállítást. Szándékunk volt az emlékezés mellett, a diákok eligazodását segíteni a mai információ áradatban, az esetleges hamis hangok, téveszmék kiszűrésében.

A tárlat tartalmilag öt szekcióra oszlott. Az elsőben „Ember az embertelenségben” Radnóti Miklós verseiből válogatott idézetek segítségével általánosságban szemléltettük a korszak rémtetteit. A vezérszöveg röviden ismertette a holokauszt filozófiáját, külön feltüntetve a zsidótörvények keletkezésének idejét és azok lényegét. Itt jelenítettük meg a munka-

szolgálat, a deportálás és a haláltáborok intézményét. A fotókon a gettó, a deportálás folyamata, a lágerek élete jelent meg. A megaláztatás fo-

Az újpesti holokauszt kiállítás megnyitóján résztvevőket az újpesti Polgár Centrum Újpest Galériájában szeptember 18-án *Wintermantel Zsolt*, Újpest polgármestere köszöntötte. A tárlatot *Hirman László* történelem tanár, gimnáziumi igazgató és *Szedócz Ervin* rabbi nyitotta meg, kurátora *Szöllősy Marianne*, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény vezetője volt.

lyamatát, a gyermekáldozatokat, tömegsírokat ábrázoló képeken általában mutattuk a be a kegyetlenkedéseket. Térképeken ábrázoltuk a munka- és haláltáborok helyét a korabeli Európában. Külön jelöltük azokat, ahol magyar illetve újpesti áldozatok raboskodtak. Nyilas egyenruha, rabruha, munka-

szolgálatos bábu és kortárs plakátok megjelenítésével tettük „kézzel foghatóvá” a megrázó eseményeket. A tárlatot a frankfurti repülőtér kifutópályájának építőivel készült filminterjú vetítésével egészítettük ki.

A második részben a „Soah”, az újpesti zsidóüldözésről emlékeztünk meg. Az elhurcoltak számát, a helyi lakosság számához való arányát és a visszatértek számát közzétettük. Térképen jelölve mutattuk be az újpesti gettó helyét. Korabeli újságcikkek másolatai a helyi sajtó közvélemény formáló munkáját, a helyi politikai élet visszasságait, Endre László rendeleteit és Hess

letét és Újpest 1945 utáni második rabbijához, Menachem Meronhoz (dr. Murányi Miklós 1920–2014) kapcsolódó relikviákat. (Ezeket Izraelből kapta a gyűjtemény.)

„Porrajmos” Ebben a térben kapott helyet a roma holokauszt emlékezete is. A cigányüldözés természetét fotókon, deportálásuk helyét, körülményeit térképen ábrázoltuk. Visszaemlékezések, dokumentumok idézték fel tervszerű megsemmisítésük, orvosi kísérletekre való felhasználásuk emlékeit néhány konkrét újpesti személy esetében.

Az UTE elhurcolt sportolónak külön terem állított emléket. Alakjukat szak-

Szedócz Ervin újpesti rabbi és Nográdi Gergely operaénekes, kántor a megnyitón

Megemlékezés a GULAG rabjairól

A magyar foglyoknak a GULAG táboraiból való hazatérése 61. évfordulójáról október 11-én katonai tiszteletadásal, koszorúzással emlékezett meg a GULAG-okban Elpusztultak Emlékének Megőrzésére Alapítvány. Az V. kerületi Honvéd téren 21 éve emelt GULAG Rabok Emlékműnél a megemlékező beszédet *Rogán Antal* képviselő és *Bognár Zsolt*, a Károli Gáspár Református Egyetem professzora tartotta.

Várbarátok Köre

Az egyesület célja a budai Várnegyed hagyományainak ápolása, múltjának, jelenének és jövőjének bemutatása, megismertetése a nagyközönséggel, kiemelten az I. kerület lakosságával. Elnöke *dr. Buzinkay Géza*, a

BTM egykori főigazgatója. Feladatuknak tekintik az I. kerület kulturális örökségének ápolását, és a terület múltjára vonatkozó visszaemlékezések, történeti adatok összegyűjtését, valamint közkinccsé tételét.

Pál intézkedéseit jellemezték. Tárlókban elhelyezve mutattunk be imaeszközöket és egyéb használati tárgyakat, melyek néhány túlélő tulajdonából kerültek a gyűjteménybe. Így mutattuk be többek közt egy újpesti kislány (Petri Anna) gettóban írt naplójának néhány rész-

águk, eredményeik felsorolásával, érmeik, olimpiai emléktárgyaik segítségével jelenítettük meg. Végül külön méltattuk az embermentőket (Langlet Valdemar, Raoul Wallenberg, újpestiek), Jad Vasem vagy Wallenberg díjasokat.

(szöllősy)

A Várbarátok Köre a Litea Könyvszalomban tartja összejöveteleit minden hónap második hétfőjén, délután 5 órai kezdéssel. Művészettörténeti, építészettörténeti előadások mellett megemlékeznek a Várnegyedhez kötődő jelentős eseményekről, személyekről. Az elmúlt évben például

dr. Végh András a budavári gótikus szoborleletekről, *dr. Géra Eleneora* Buda 18. századi társadalmáról, *Osskó Judit Antal József* „memoárjáról”, *Földesdy Gabriella* a két világháború közötti színházi életről, *dr. Császtvay Tünde* a 150 éve született Herczegh Ferencről tartott előadást.

Könyvek holokausztja

Tiltott írók, betiltott lapok sorsa

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának Kisgalériájában december 11-én Könyvek holokausztja – üldözött írók, betiltott lapok, kirabolt könyvtárak, megsemmisített könyvek című kiállítás megnyitóján résztvevőket Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója köszöntötte, a tárlatot Monok István, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgatója nyitotta meg.

A FSZEK honlapján a kiállításról és céljáról részletesen is olvashatunk: „1944. június 15-én egy budafoki papírgyár prózai díszletei között, ám színpadias jelenet keretében hajtották végre a könyvek addigi legnagyobb magyarországi autodaféját, a »zsidó szerzők« közel félmillió kötetének, ha nem is máglyatűz, de zúzógépek általi nyilvános megsemmisítését. A »szellemi élet megtisztításának« jegyében lezajlott barbár tett idején már javában folyt a vidéki zsidóság deportálása, és megkezdődött a fővárosi zsidók csillagos házakba költöztetése is.

A holokauszt hetvenedik évfordulóján rendezett kiállít-

Fodor Péter és Monok István a Kisgalériában

tásunkon az akkor zsidónak minősített írók és műveik üldöztetésére kívánunk emlékeztetni és emlékezni.

A kiállítás tablói utalnak az előzményekre, a hírlapok, kiadók és szerzőik ellen a zsidótörvényekkel indított hadjáratra. Fényképek és egyéb dokumentumok tájékoztatnak a zsidó intézmények könyvtárainak és a bezárított könyvkereskedések kirablásáról. Több olyan könyv is megtekinthető, amelyeket az Országos Rab- bikipézó könyvtárból szállít-

tottak el német egységek, és csak a rendszerváltozás után kerültek vissza Budapestre. Íratok, fotók, cikkek villantják fel tiltólistákra tett írók műveivel kapcsolatos kényszerintézkedések végrehajtásának abszurd részleteit.

Filmbejátszások mutatják, ahogy szinte egy időben zajlottak az akkor már hagyományos könyvnap és a könyvbezúzás jele- netei.

A tárlókban a proskribált írók műveinek régi kiadásai sorakoznak. Klasszikusoké és ma már talán csak szűkebb körben ismertebbeké: Marcel Proustól Karinthy Fri-

gyesen és Radnóti Miklóson át Erdős Renéeig hosszú a sor.

A szerzők legjavának életműve a magyar kultúra szer- ves része maradt. Ennek érzékeltesítésére a kiállítás részeként egy válogatópolicra több száz kötetet helyeztünk ki az egykor betiltott alkotók műveinek újabb kiadásai- ból. E kötetek nemcsak kiállítási tárgyak, hanem egyben kölcsönözhető példányok is.

A kiállítás érdekessége egy összeállítás Hollán Lajos fotóamatőr korabeli, eddig ismeretlen színes felvételeiből. A tehetséges fotós szintén a zsidóüldözés áldozata lett. Képei a negyvenes évek Budapestjének polgári derűt, békét, s szépséget mutató arcát szembesítik a komor végkifejlettel.”

A tárlókban a betiltott írók műveinek régi kiadásai

Emléktábla

Nagytétény névadójának

A Szelmann-ház belső udvarában november 8-án leplezték le Bakó Károly ötletét és keze munkáját dicsé- rő Tétény (Töhötöm) emléktáblát, melyet a Nagytétényi Polgári Kör készítettett települése névadójának tiszteletére. Több mint kétszázan voltak kíváncsiak az emléktábla avatásra és a kicsiknek és nagyoknak azt követő egész napos, a honfoglalás

korát felidéző rendezvényre: korabeli ének, zene, harci játékok, nemezelés, gasztronómiai kalandozás, éremve- rés, az udvaron felállított jur- tában kerámia bemutató...

Két évvel ezelőtt gondolta úgy Bakó Károly, hogy em- léket kellene állítani Tétény vezérnek. A történeti leírás- sokban az szerepel, hogy Töhötöm vezér téli szállása Tétényben volt. A dombor-

mű elkészülését hosszas ku- tatómunka előzte meg.

Az alkotás leleplezése előtt Bánhegyi Ferenc igazgató tartott előadást „A Honfog- lalás kora, Töhötöm Nagy- tétényben” címmel: Tétény vezér Szent István király ük- apja volt, és a hét vezér kö- zül Töhötömöt tartják a má- sodik legkarizmatikusabb személynek. Az emléktábla leleplezése után Dindi Ist- ván, Nagytétény helytörté- neti kutatója mesélt a Té- tény családról, a honfogla- lástól egészen napjainkig.

Kludák Erzsébet

Az emléktábla előtt Dindi István helytörténész (Fotó: Nagytétényi Polgári Kör)

A tabáni Mesemúzeum titkai

A 2012 őszén megnyílt Mesemúzeum ötletét két évvel korábban, a Tabánban élő Kányádi Sándor Kossuth-díjas költő vetette fel, és a Budavári Önkormányzat – egy hangulatos barokk épület alsó szintjét felajánlva – szinte azonnal felkarolta a kezdeményezést.

A Döbrentei utca 15. szám alatti kétemeletes ház 1750 körül épült, Eckermann József építette át 1811-ben. A múzeum fenntartását az önkormányzat vállalta magára, a szakmai irányítást a Petőfi Irodalmi Múzeum végzi.

A látogató a házba való belépéssel a mesevilág küszöbét is átlépi. A kapualjban álló régi porolón egy „otfellejtett” különleges szö-

nyeget talál, amelynek zsebei programajánlatokat és olvasnivalókat rejtjenek. A szemközti oldalon fotók, rajzok és korabeli tárgyak segítségével megelevenedik a ház története. A múzeum három egymásba nyíló tere önálló funkciót kapott. A fogadótér a gyerekfoglalkozások egyik színtere, ahonnan egyenes út vezet az állandó kiállításhoz.

A „Magyar tündérmese világa” című tárlat megtekintése közben a látogatók mesebe csöppenve küzdhetnek

az akadályokat. Ahhoz, hogy a gyerekek (egyedül vagy kísérelővel) átkeljenek az Üveghegyen és a sűrű sötét erdőn, bátorságra és találékonyságra van szükségük, de a próbákat kiállva eljutnak a királyi trónig. Hétfőként a múzeum baráti köréhez tartozó tárlatvezető gyerekek egy-egy meseszereplő – boszorkány, udvari bolond, király vagy királylány – „bőrébe” bújva vezetik a látogatókat és segítenek a feladatok megoldásában.

Az állandó kiállításhoz időszaki kamaratárlatok kapcsolódnak, jelenleg a magyar mesegyűjtés első száz évéről szóló összeállítás látható.

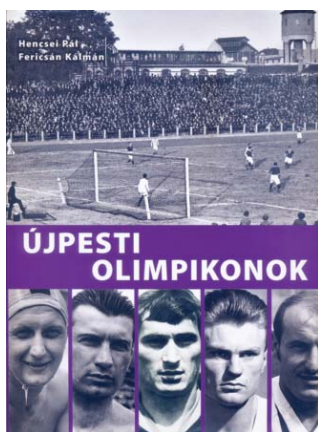
A Mesemúzeumban még a legkisebb helyiség is más! A mosdók előterében torzí-

tott varázstükrökből Nyakig-láb, Csupaháj vagy Málészáj tekint vissza a bábészködőkre.

2014 októberében, a Mesemúzeum második születésnapján az intézmény egy újabb egységgel bővült. A közeli Döbrentei utca 9. szám alatt kapott helyet az a közösségi tér, ahol animáció-készítéssel, kézműves foglalkozással várják a látogatókat. Ide költöztek a gyerekek által létrehozott vagy befogadott színházi- és bábelőadások, vetítések, valamint itt tartják a drámapedagógiai és a kreatív műhelyfoglalkozásokat. A terem falán a Tabánra emlékeztető, rajzolt meseváros utcái, házai és lakói biztatják a gyerekeket, hogy nézzenek körbe és saját ötleteikkel, rajzaikkal keltsék életre a környéket.

Hétköznap délelőttönként óvodai és iskolai csoportokat fogadnak, a hétfégi programokkal a családokat várják.

r. a.

Újpesti olimpikonok

Egy sporttörténeti kötet előlétele

konban nem használtunk fel. Ezeket az adatokat és az ezek alapján készült írásokat megküldtük Újpest Önkormányzatának, a válasz azonnal jött!

Feladatként kaptuk, hogy a készülő munka: nem lehet lexikális jellegű; olvasmányos történeteket tartalmaz; színes fényképekkel tegyük látványossá; és még az Újpesten kapott díjakat és a kiérdemelt címeket is írjuk a kitüntetett személyekhez.

Az archívumból előkerültek a sztorik. Lázás munka kezdődött meg, és bontakozott ki. Surányi Péter, több magyarországi sporttörténeti vetélkedő győztese, gyűjtötte össze a fényképek nagy részét. Mi kétszer mentünk

ki a Megyeri temetőbe, majd egy külön alkalommal elkészítettem a fényképeket. Közben Hencsei professzor letárgyalta Molnár Istvánnal a hazai kajak-kenu sportág legjobb ismerőjével az egyes neves sportolók vitatott statisztikáit.

Tóth Attila több mint baráti segítséget nyújtott. Már felvettem a kapcsolatot dr. Kovács Ivánnéval és világbajnok fiával, hogy néhány hét alatt a paralimpiai olimpikon adatait összegyűjtsem, amikor a Hencsei Pál bekérte Tóth Attila adatait, mivel ő a legjobb a paralimpiai adatok ismeretében. Tóth Attila a felkészültségénél fogva az egész munka lektorálását is felvállalta.

Újpesti olimpikonok – ezzel a címmel jelent meg az Újpesten jól ismert szerzőpáros (dr. Hencsei Pál és Fericsán Kálmán) könyve.

Kötetünk alapja a Hencsei professzor számítógépében összeállított munka volt, amelyhez a Fericsán-féle sport-szócikkek nagy része csatlakozott az „Újpest lexikon” anyagából, illetve olyan adatok, amiket a lexi-

Leadtuk a kéziratot. (Néhány nap múlva sajnos dr. Hencsei Pál egyetemi tanár súlyos balesetet szenvedett a zebrán, ahol egy személyautó elgázolta. Még csak 25 perces sétát tud tenni, de az új könyvén már dolgozik.)

A „Csanádi Árpád Olimpiai Baráti Kör” tagjai önzetlen segítséggel ontották az adatokat. Újpest Önkormányzata pedig szép kivitelben jelentette meg a könyvet. Minőségi papíron, arányos méretben és formában, súlya 4,2 kilogramm. A kötet kivitele Ficzek Mária szerkesztő/tördelő ízlését és szakmai szintjét dicséri. A könyvhöz Wintermantel Zsolt, Újpest polgármestere írt előszót. Óze István, az Újpesti Torna Egylet klubigazgatója zárszavában a sportszerető szurkolókhöz is szól.

Fericsán Kálmán

Emlékmű újraavatás, kiállítás megnyitóval

Pestszentimrén, egyesületi kezdeményezésből

Az első világháborús Magyar Hősök Emlékművét november 8-án az imrei Hősök terén – teljes átépítés után – a Dr. Széky Endre Pestszentimre Történeti Társaság avatta újra az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság és Pestszentlőrinc–Pestszentimre Önkormányzata anyagi támogatásával.

A Labrador-Gránit Kft. szakmai javaslata és kivitelezése révén teljesen új, márványos csiszolású mészkő burkolatot kapott az emlékmű. Új vésetű márványtáblán az 1943-as, eredeti névelosztást olvashatjuk.

Avató ünnepségén Pándy Tamás – a Széky Társaság elnöke – emlékezett meg az első háború kitörése 100. évfordulójáról, és arról a 37 pestszentimrei (akkor még Soroksárpéteri) honvédről, akiknek emléke most már méltó keretek között ápolható. Tragédiájukra már csak ez a márványtábla emlékeztet, testük idegen földben nyugszik.

A közadakozásból készült emlékoszlop a helyi lakosság szegénysége miatt csak 1943-ban valósulhatott meg, ezért országosan egyedülállóan a második világégés addigi helyi katonáldozatainak nevei is rákerülhettek.

1945-ben a MADISZ-osok leverték az akkoriban megbélyegzett turulmadarat tetejéről. 1948-ban asztalka készült az oszlop köré Kossuth-címmel. 1976-ban szó szoros értelmében szétverték az egészet. A tanácsel-

nök bántalmazása után a megmaradt darabokból egy méltatlan helyen összeállítottak egy emlékoszlopot. 1988-ban a Széky Társaság jogelődje helyezte át a mai környezetébe, teljes felújítással. 2008-ban a díszített műkő obeliszket szürke cementes misunggal vakolták be.

A mostani átalakítással teljessé vált az 1989-ben, a Széky Társaság által megálmodott kegyeleti emlékhely. Két oldalon az első és a második világháborús emlékmű, középen pedig az Országzászló. Mindhárom a Társaság nevéhez kötődik.

Dr. Lévai István Zoltán alpolgármester és Pándy Tamás leplezte le az emlékművet.

Az ünnepség része volt Pestszentimre első várostérképének avatása. Először került imrei térkép közterületre Takács László térképész közreműködésével.

A 100. évfordulóra az Imre házban megnyitott „Első világháború és a pestszentimreiek a háborúban” című kiállítás is emlékeztetett. A Pándy Tamás rendezte kiállítási anyag megidézte a háború eseményeit és az azt követő időszakot. Kiemelten szerepelt a tárlaton az itteni emberek háborús részvétele. A Pándy Árpád Pestszentimre Gyűjtemény Alapítvány megvalósította kiállításon nemcsak a saját gyűjtemény anyagai, hanem a helyi családok 100 éves eredeti relikviái is helyet kaptak.

Dr. Lévai István Zoltán és Pándy Tamás leplezi le az emlékművet

A kiállításról a rendező egy 20 oldalas színes mellékletet, kiadványt készített. A pestszentimrei iskolák számára tárlatvezetést, múzeumpedagógiai foglalkozást szerveznek a készítőik a 2015. január 31-ig nyitva tartó kiállításon.

P. T.

Pestszentimre első világháborús kiállítása

Zugló múltjának ápolása

Kiállítások, előadások, pódiumbeszélgetések, helytörténeti séták

Mióta Millisits Máté vette át a zuglói Samodai József Helytörténeti Műhely vezetését, azóta a zuglói helytörténeti munka szakmai szinten is értékelhetővé vált.

A Lipták Villában február 21-én megnyitott Jégen írt sportsikerek Zuglóban című tárlatuk révén tablókon, valamint a vitrinekben és falon – földszinten és a galérián – elhelyezett muzeális tárgyak révén a Pesti (később Budapesti) Korcsolyá-

zó Egylet megalakulásától (1869) napjainkig követhető a jeges sportok (műkorcsolya, gyorskorcsolya, jég-hoki) zuglói története. A kiállítást Szabó Lajos, a Magyar Olimpiai és Sportmúzeum igazgatója nyitotta meg.

Március 8-án mutatták be a Tél bajnokai című kötetet, melynek társszerzője, Millisits Máté a fentiekben említett kiállítás anyagát publikálta. Március 21-én szintén a Lip-

ták Villában nyílt meg a Templomok, tornyok, harangok Zuglóban című tárlat, amelynek szakmai pódiumbeszélgetése a Budapesti Tavasz Fesztivál része volt.

Augusztus 29-én két kiállításuk nyílt meg: Lajta Béla építésze..., Zugló 10 fényképész szemével.

Szeptember 1–8-a között megrendezték a Zsidó építésszek és képzőművészek Zuglóban című programsorozatot (pódiumbeszélgetések,

helytörténeti séta, előadások), majd szeptember 21–28-a között a Katolikus építésszek és képzőművészek hete Zuglóban elnevezésűt (előadások, fotókiállítás, kérekpáros helytörténeti séták). És hogy el ne felejtjük: a KÖN-höz csatlakozva szeptember 20–21-én előadások, helytörténeti séták várták az érdeklődőket.

November 27-én a Lipták Villában újabb időszakos tárlat nyílt meg, „A nagy találkozás - Lechner és Zsolnay” címmel, mely december 15-ig volt megtekinthető.

g.t.

Roma helytörténeti gyűjtemény

Az Újpesti Cigány Közösségi Házban nyílt meg

Október 10-e az újpesti romák számára emlékezetes nappá vált. Kettős átadón vehettünk részt az Újpesti

gai miatt is szerényebb tárgyi anyag révén.

E helytörténeti gyűjtemény jelentőségét mutatja,

Az „Újpest” cigányzenekar a kiállítás megnyitóján

Roma Nemzetiségi Önkormányzat felújított épületében – a Tél utca 52. számában nem csupán a cigány gyermekek felzárkóztatását segítő, megújult tanodát, de az Újpesti Cigány Helytörténeti Gyűjteményt is megnyitották.

Számunkra az utóbbi a jelentősebb, mivel tudásunk szerint ez az első fővárosi cigány helytörténeti gyűjtemény. Igaz, „csupán” az újpesti roma családok múltjával és jelenével szembesülhetünk itt az európai színvonalon kiállított gazdag képanyag és a hely adottsá-

hogyan a megjelenteket Langerné Victor Katalin, az Emberi Erőforrások Minisztériumának társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkára és Wintermantel Zsolt, Újpest polgármestere köszöntötte.

A tárlatot Csóka János, az Újpesti Roma Nemzetiségi Önkormányzat elnöke és a kiállítás kurátora, Molnár István Gábor, az

Csóka János, Wintermantel Zsolt, Langerné Victor Katalin, Balogh Aranka és Molnár István Gábor

Eötvös Társaság elnöke nyitotta meg.

Utóbbi nem csupán a tárlat kurátora volt, de mintegy 15 éves gyűjtőmunkájával alapozta meg a helytörténeti gyűjtemény anyagát. A másfél évtized alatt gyűjtött anyag mintegy ötödrésze került most bemutatásra. A közösségi ház aulájában elhelyezett kiállítás fotóanyaga és ismertetőik jó áttekintést

adnak az újpesti roma családok társadalmi összetételéről, a neves muzsikuskaládoktól a szegkovács mesteriséget folytatókig.

Az egyik feliratot olvasván a statisztikák hátrányaival is szembesülhetünk. Az 1907–1908. tanévben az újpesti Erzsébet utcai iskolában csak két cigány anyanyelvű tanuló mutatott ki, mivel a cigány származást nem rögzítette a statisztika. Utólagos kutatás alapján (családnevek, lakhely, szülők foglalkozása) szegkovács családból kilenc, muzsikuskaládból öt tanuló derített ki. Az 1907–1908. tanévben Újpest hét iskolájában mintegy hetven-nyolcvan roma gyermek tanulhatott. A nagy érdeklődéssel kísért, családi hangulatú kiállítás megnyitását stílszerűen az „Újpest” Cigányzenekar előadása zárta.

gábor

Újpesti roma kovácsok munkaeszközei, termékei, dokumentumai

Budapest Gyűjtemény

Centenárium konferencia

Sándor Tibor levezető elnökként és Rostás Péter

A FSZEK Központi Könyvtára Fogadótermében a Budapest Gyűjtemény létrehozásának 100 éves jubileumára emlékezve november 19-én Várostörténet, helyi értéktudat, információkövetés címmel konferenciát rendeztek. Az évforduló alkalmából a rendezvény résztvevőit Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója és Szalay-Bobrovniczky Alexandra, Budapest Főváros főpolgármester-helyettese köszöntötte. Rostás Péter, a BTM főigazgató-helyettese a

fővárosi közgyűjtemények kialakulását, Kenyeres István, a BFL főigazgatója a fővárosi levéltár digitális tartalomfejlesztési szolgáltatásait ismertette. A budapesti helytörténeti gyűjtemények szerepe a helyi közösségek kiszolgálásában témakörben Gönczi Ambrus, a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, végül Sándor Tibor, a Budapest Gyűjtemény osztályvezetője a 100 éves gyűjtemény új felhasználói környezetben címmel tartott előadást.

A Fő utca török emléke

Dzsámiból katolikus templommá vált

A budai Vár tövében a középkorban alakult ki a Dunával párhuzamos futó Fő utca, a dunai átkelőhelynek köszönhetően. A török időkben a hajóhídtól délre Tujgun pasa dzsámija épült fel. A jellegzetesen török

A török kori dzsámi falmaradványa
(Fotók: a szerző felvételei)

szakrális épület négyzet alaprajzú volt, mihrab (szentség) fülkéje délkeletnek, Mekka irányába volt tá-

jolva. Egyes részei az újabb kori szakszerű műemléki feltárás után láthatóvá váltak a mai templom déli homlokfalán és annak belső terében.

A török kiűzése után a dzsámit kapucinus templommá alakították. Az 1849-ben súlyosan megsérült templomot Feszl Frigyes, Gerster Károly és Reitter Ferenc közreműködésével építette át romantikus stílusban. Az egyhajós, toronnyal díszes épület a Vízváros jellegzetes városképi eleme, amelynek legszebb nézete a Budai Vigadó felől tárul elénk.

Homlokzati részleteiben a romantika jellegzetes ornamentái kaptak helyet. A főhomlokzaton Szent Erzsébet alakját Marschalkó János (a Lánchíd oroszlánjainak és a Magyar Tudományos Akadémia dísztermének szobrásza) mintázta, faragta kőbe.

A templom déli szárnyaként, a Vár felőli oldalon épült a kapucinusok kolos-

tora. Az így keletkezett kis téren áll Szűz Mária és boldog Márk bronzszobra. Boldog aviani Márk (1631–1698) az itáliai Velence melletti Aviano szülötte. 25 évesen belépett a ferencesek új ágába, a kapucinusok rendjébe. Szónoki tehetsége és diplomáciai tevékenysége nagy szerepet játszott a Szent Liga magyarországi, török ellenes hadjáratának előkészítésében. 1686. szeptember 2-án, Buda visszafoglalásakor elsőként tört be a budai Várba.

Mögöttük jól láthatók a török kori dzsámi részletei: a kőfalazatú építési mód és

számárhátú ív, valamint a jellegzetes kőkeretes ablak (a dísztelen ablaknyílás talán kedvezőbb hatású lehetne, mint sok más török-kori emlékünk esetében, díszrács-csal).

A mai I. kerület Vár alatti része történetének két török kori, megmaradt műemléke – a Rácz-fürdő és a Kapucinusok temploma – egyaránt romantikus formában átalakítva maradt fenn, műemlékként felújítva, amelyeknek tervezői a magyar romantika két legnagyobb mestere Ybl Miklós és Feszl Frigyes építész volt.

Vízy László

A Dunára tekintő kapucinus templom – tőle északra (jobb oldalt) a Corvin tér és a Budai Vigadó

A középkori királyi palota

Kibővült a Vármúzeum kiállítása

• folytatás az első oldalról

állítás jelentőségét emelte ki. Budapest humán főpolgármester-helyettese, Szalay-Bobrovniczky Alexandra hangsúlyozta: az Ybl tervezte Várkert Bazár felújításának köszönhető, hogy most már onnan is megközelíthető a Vármúzeum. Az ELTE BTK középkori és kora újkori régészeti tanszékének vezetője, dr. Feld István ismertette, hogy a most megnyíló részek Gerevich László és munkatársai régé-

szeti feltárásai által lettek ismertek, bemutatásuk révén most nem csupán tartalmában adnak újat, de újszerű megközelítésében is a tárlat.

Az állandó kiállításnak a középkori királyi palotát érintő újrendezett részében elénk tárul az egykori

Az egykori királyi könyvtár helye

királyi könyvtár. Hunyadi Mátyás könyvtárának helyén az érintőképernyős tájékoztatók mellett a Philostratus kódex másolatában lapozgathatunk. Ettől balra lépcső vezet le a királyi palota fennmaradt alkápolnába, amely feltehetően Nagy Lajos (1342–1387) idején készült.

A könyvtárból jobbra, szintén lefelé indul a lépcső

a Királypincébe. Egy kőfaragóműhely, az őrség tartózkodási helye, a palota latrinája és egy 3D-s animáción a palota 1540 körüli állapotának valószínűsíthető változatát láthatjuk.

A megújult Királypincében megnyílt a palota zártkertje felőli bejárat, amely a szintén megújult Várkert Bazár liftje és mozgólépcsője, valamint a Savolyai-terasz felől érkezők belépését teszi lehetővé a Vármúzeumba.

A Budavári Palota délkeleti irányú új megközelítési lehetősége tehát így egyben a Vármúzeum második „kapujának” megnyílását is eredményezte.

A 14. században készült királyi alkápolna

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Az egyesület Elnöksége december 2-án a fővárosi levéltár V. emeleti tárgyalójában tartott ülésén Breinich Gábor, az egyesület elnöke köszöntötte a megjelenteket. Ezt követően az ülés résztvevői az előző elnökségi összejövetel óta eltelt időszak eseményeiről kaptak tájékoztatást: Rendszeresen megtartottuk a Budapesti Históriaik előadásait, a júniusi, októberi, novemberi rendezvényt, amelynek

szervezését szeptembertől Balázs Attila gyűjteményvezető végzi – legfőbb támogatónk a fővárosi levéltár a térítésmentes terem és technika használat biztosításával. Folyamatosan és napra készen működtettük a Budapesti Helytörténeti Portált, a havi látogatószáma közel 1800 fő/hónap volt. Megjelent a Városunk 2014/2-3. és 2014/4. száma, és a Területi Bizottság megtartotta éves ülését. A 2014. évi július eleji, XLII. Országos Honismereti Aka-

démián 16 fővel képviseltük a fővárost, Kecskeméten.

A Társaság Területi Bizottsága november 25-én, az egyesület székhelyén, az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben tartotta meg ülését, alacsony részvétellel – ismertette dr. Róbert Péter, a bizottság elnöke, majd a Városunk című kiadványról tárgyaltak.

2014-ben a három számmal megjelenő Városunk az előző évvel számonként azonos nagyságú, 16 oldal terjedelmű, 4 színes oldallal rendelkező volt, számonként 1100 példányban jelent meg és az interneten is teljes terjedelmében olvasható (Budapesti Helytörténeti Portál).

Ismertették a 2014. évre tervezett írások sorsát és javaslatok hangzottak el a 2015. évi számok tartalmára. A periodika anyagi hátterét egyre nehezebben tudják megteremteni az országos szintű pályázataik (NEA, NKA) elutasítása miatt.

Az Egyebek napirendi ponton belül a 2015. évi tisztújítás előkészítésével, és a Társaság közhasznúvá nyilvánítása helyzetével foglalkoztak. Bejelentették, hogy a 2015. évi XLIII. Országos Honismereti Akadémiát július 5–10. között Szekszárdon rendezik meg, témája Együtt 1000 éve – Nemzetalkotó népek a Kárpát-medencében lesz.

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik c. előadóest-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel tartjuk Budapest Főváros Levéltára földszinti előadótermében. Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Február 4. (szerda) 17 óra

- Az első színelőadások Pesten és Budán
- Előadó: dr. Gajdó Tamás, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet tanácsosa
- Évforduló: 110 éve nyitotta meg kapuit a Magyar Optikai Művek

Előadó: Kisfalusi Gábor (MOM Emlékalapítvány)

Március 4. (szerda) 17 óra

- A budapesti motorsport története
- Előadó: Négyesi Pál, újságíró, autótörténész
- Évforduló: Újpest 175 éves
- Előadó: dr. Buda Attila, irodalomtörténész

Április 1. (szerda) 17 óra

- Az Építészeti Múzeum múltja, jelene és jövője
- Előadó: Ritoók Pál, művészettörténész, az Építészeti Múzeum gyűjteményvezetője
- Évforduló: Lakáselosztás és politikum az ostrom utáni Budapesten

– Előadó: dr. Nagy Ágnes, levéltáros

Május 6. (szerda) 17 óra

- A Kispest-lajosmizsei vasútvonal története
- Előadó: Siklós Zsuzsa, gyűjteményvezető
- Évforduló: Az MTA palotájának építéstörténete
- Előadó: Kemény Mária, művészettörténész

Június 3. (szerda) 17 óra

- Buda elfeledett ostromai a török korban
- Előadó: Illik Péter, történész
- Évforduló: A kolerajárványok hatása a főváros közegészségügyi fejlesztésére az 1880-as -90-es években

Előadó: Gönczi Ambrus, gyűjteményvezető

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti Históriaik 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Lakók és telepek

Az Anno Művészeti Hét keretében a Rákospalotai Múzeum Adeline Galériájában november 21-én nyitották meg a Lakók és telepek című kiállítást, amely december 6-ig volt megtekinthető.

Az archív fotókból és dokumentumokból álló tárlatot a megnyitó résztvevőinek Sipos Gábor kerületi főépítész méltatta.

Szomorú idők emléke

Zsidósors 1944., Újpest

Újpest történetében már az alapításnál szerepe volt zsidó polgároknak, az első telepések majdnem fele zsidó volt, és később is sok érdemet szereztek a község majd város fejlesztésében.

Hogy mi lett velük, meg tudhatjuk *Kadlecovits Géza* helytörténész Zsidósors

jegyzőkönyvek vallanak szenvedéseikről, hozzátartozóik elvesztéséről. Igazolják, hogy nem kilengésekről volt szó, hanem egy német alapposszággal kitervelt gyilkos rendszer működéséről. Beszámolnak magyar csendőrök brutalitásáról, német SS-ek kegyetlenségéről, de bi-

Leopold Aschner, Budapest
Born on 27th January 1872. Died 6th February 1952

The factory manager Leopold Aschner (Tungsram, Budapest) was abducted on 5th May 1944 and taken to the Mauthausen concentration camp. He was returned to Vienna on 14th December 1944, where he was recorded and fingerprinted by the Gestapo. A "release fee" was paid by the owners of Tungsram and he was then allowed to leave for Switzerland..

(Fotó: Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény)

1944. Újpest című kitűnő könyvből. *Dr. Derce Tamás*, az egykori polgármester ajánlása és az előszó után rövid, de sok nevet tartalmazó áttekintés szól az újpesti zsidó múltból, majd a gettósítás és deportálás tragikus tényei következnek, utalva Endre Lászlónak már alispánként elkezdett zsidóellenes intézkedéseire. Nem véletlenül bízták rá 1944-ben országosan a deportálást!

A szerző átadja a szót a megmaradt elhurcoltaknak:

zony a magyar lakosság nagy része is közönyös maradt polgártársai szenvedése iránt. Gyakori zárómondat ezekben a kivándorlási szándék bejelentése, többnyire Izraelbe. Ott kezdett új életet az újpesti hitközség 1945 utáni újrakezdéséről következő fejezetben hírt adó Murányi Miklós is.

Az élni akarás eredményeket hozott, Budán még folytak a harcok, amikor 16 férfi újjáalakította a hitközséget. Újságot indítottak, kulturális

és társadalmi szervezeteik voltak, a zsidó iskolát a polgármester is meglátogatta, megnőtt a születések száma. 1948-ban még Tildy Zoltán köztársasági elnök részt vett a ma is álló zsidó mártírelékmű avatásán. (Utána Rákosiék lemondatták). Mindezt szétűzta a bekövetkező vallásellenes diktatúra!

Jó érzés olvasni az embermentésért Jeruzsálemből kitüntetést kapott névsorát, amelyet kiegészít az annaki-dején szerényen hallgató újpesti segítők neve.

Sajnos a könyv nagy részét az elpusztultak névsora

teszi ki, egész családok neve sorakozik, páréves gyermekeikkel együtt.

Fotózott dokumentumok zárják a kötetet, főleg iratok, és egy rajz az Istvántelki Főműhely munkaszolgálatosairól, amint sárgacsillagos zakóban mennek dolgozni. Források és névmutató könnyíti meg a további kutatást.

Újpestieknek és nem újpestieknek egyaránt érdemes elolvasni ezt a kívül-belül szép, 95 százalékban forrásközlést tartalmazó könyvet!

Róbert Péter

Tagjainknak gratulálunk

A Város- és Faluvédők Szövetsége mezőkövesdi, XXXIII. Országos találkozásán és konferenciáján július 11-én adták át a 2014. évi Podmaniczky-díjakat – a díjazottak közül ketten a Budapesti Honismereti Társaság tevékenységét is aktívan segítik.

Lantos Antal helytörténész harminc éve foglalkozik a XVI. kerület és elődtelepülései történeti múltjának feltárásával, népszerűsítésével.

Lantos Antal

Szmodits Júlia

A XVI. kerületi Corvin Helytörténeti Klub elnöke. A városrész helytörténeti tevékenységeinek is kezdeményezője és megvalósítója. Publikációi levéltári kutatásain alapulnak, feltárta a kerület építéstörténetét, helytörténeti kiállításokat szervez, a kerületi helytörténeti gyűjtemény alapítójának tekinthető.

Szmodits Júlia az YBL Egyesület alapító alelnöke, tizenegy éve elnöke, a 2014. évi

YBL Bicentenáriumi rendezvénysorozat főszervezője. Az egyesület tevékenységeinek kezdeményezője: Mívesmester-díj, Építészek és Építőmesterek Napja... A 19. század legjelentősebb magyar építész, Ybl Miklós emlékének ápolása során a hazai építész szakma művelőin túlmenően is sikeresen valósította meg a múlt és a jelen közti „hidat”.

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2015. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhosszjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság

Adószám: 19673903-1-41

1043 Budapest, Berda József utca 48.

Óbudai Múzeum és Könyvtár

Vezető: Népešsy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László**Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14, Cs: 14–18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Osvai Katalin,
tel.: 06-30-644-9309,

cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: Sze: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10–14,
Sze: 14–18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd, tel.: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–18 óra, Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Heilauf Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvarny Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel: Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Újra nyit a Tabáni Helytörténeti Kiállítás

Budavári múzeumi negyed készül

A Várkert Bazár megnyitása után, az Ybl Miklós tér, a Döbrentei tér és az Apród utca környékének rendezésével, tavaszra megnyílik a budai korzó. A sétáló övezetben és az ahhoz kapcsolódó csillapított forgalmú utcákban egy különleges múzeumi negyed is létrejön, amelynek a Várkert Bazár kiállítótermei mellett része a felújított Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, a Mese-múzeum és a hamarosan megnyíló Tabáni Helytörténeti Kiállítás is. Ez utóbbinak a régi Tabánból megmaradt egyik utolsó épület, az úgynevezett „Virág Benedek Ház” ad otthont.

Az Apród utca 10. – Döbrentei utca 9. szám alatti műemléképület-együttes eredetileg vendéglátóként működött, később lakóházzá alakították, majd kelmefestő műhely és sütődét nyitottak benne. E ház közvetlen közelében, szerény körülmények között lakott 1795-től 1810-ig Virág Benedek (1754–1830) költő, műfordító, történétíró, akinek összes kézírata minden ingóságával együtt 1810-ben a tabáni tűzvész áldozatául esett. A „magyar Horác”-ként emlegetett Virág Benedek a Tabán újraépítésekor, 1813-ban beköltözött a korábbival szomszédos, mai is álló, klasszicista stílusban újjáépült házba, ahol haláláig lakott.

Az épületegyüttes teljes műemléki feltárása és helyreállítására 1997 és 2000 között került sor.

A háztömbben önkormányzati lakások, a szemközti szárnyban teraszos étterem és borpince kapott helyet. 2002-től tíz éven keresztül, e ház udvari alsó szintjén, az egykor istállóként szolgáló, két egybenyitott boltíves helyiségben működött a Tabán Helytörténeti Kiállítás és Dokumentációs Központ, amely kiállításával és a Tabán Társasággal közös rendezvényeivel nemcsak az egykori Rácváros, hanem Virág Benedek emlékét is ápolta.

A talajvíz betörése és egyéb vizesedési problémák miatt az intézmény 2012-ben bezárt, majd a Budavári Önkormányzat döntése nyomán, egy évvel később megkezdődött a Tabán legrégibbi műemlék-együttesének teljes körű felújítása. Első ütemben a szigetelési munkálatokat végezték el, majd 2014-ben, a belső átalakítások után a homlokzat-felújításokra is sor került. A megújult épület földszintjén kapott helyett a Mese-múzeum új, közösségi tere.

Tabáni Helytörténeti Kiállítás korábbi helyéről a közeljövőben átköltözik az épületegyüttes déli, utcai oldalára, ahol a kiállításra kerülő anyag az eredeti, klasszicista falfestményekkel és intarziás parkettával borított, reprezentatív teremsorban kap helyet. A megnyitónapság az év második felében várható.

R. A.

Újpest születése

Alapító okirata 175 éves

Nyomatott évszám nélkül, de kiegészítésében 1840-es dátummal lépett életbe az a kétnyelvű – magyar és német – megállapodás, amelyvel gróf Károlyi István lehetővé tette, egyben szabályozta is a tulajdonában lévő földi uradalom, Dunához közeli részén, az úgynevezett Káposztásmegyeren egy új település létrehozását.

Ez a szerződés négy fő részből áll. Az első szerint a letelepedők 300 négyszögöl nagyságú telkeket kaptak, mezőgazdasági művelésre alkalmas földek nélkül. Egy személy több házhellyel is rendelkezhetett, bár a tulajdonos e területnek csak meghatározott részét biztosította a letelepedésre. A telkeken belül bármilyen ipari és kereskedelmi tevékenységet lehetett folytatni, kivéve azokat a kereskedelmi tevékenységeket, melyeket Károlyi István magának privilegizált. A telepések a Duna partját az uradalommal közösen, a hajózás zavartalanságának biztosításával használhatták. A háztulajdonosok a telkeken emelt épületeiket, házaikat szabadon elidegeníthették, csak végren-

delet nélküli megszakadás esetén örökölt a birtok tulajdonosa. Károlyi István templom és községháza építésére, valamint temető létesítésére ingyen telkeket biztosított.

A házhely és az átengedett jogok használatáért minden évben bérleti díjat kellett fizetni. Károlyi István rendezett és mutatós települést kívánt létrehozni, ezért megszabta a házak külső kinézetét és azok közvetlen környezetét is. Nagyon fontos a második rész nyolcadik és kilencedik pontja, mert ezek egyértelműen az ipar pártolását, a céhek tiltását és a kereskedelem fellendülését segítették elő. A következő pontok a házhelyek adásvételével kapcsolatos körülményeket tárgyalják: a házhelyekben 300 négyszögöl terület alá nem lehetett menni; eladás vagy öröklés esetén az uradalmi pénztárba az ingatlan után egy bizonyos részt kellett fizetni. A község lakói kötelesek voltak elismerni az uradalmi képviselőt, s a szavazattöbbséggel és Károlyi István helybenhagyásával hozott szabályokat.

Az alapító okirat első oldalának felső része

A harmadik rész a község igazgatásával kapcsolatos tudnivalókat vette sorra. Legfontosabb fórum az évente összehívott Közgyűlés volt, amelyen szavazati joggal a házhellyel rendelkezők vehettek részt. A község az elkészült szerződés esetleg sérelmes pontjait törvényes úton vitathatta. Kétséges esetekben annak magyar nyelvű szövege volt az irányadó. A vezetőket a Károlyi István által előterjesztett jelöltekből választották. Az utolsó pont azt a viszonyt tisztázta, amely

szerint Károlyi István pártfogása magától értetődően a községet is kötelezi arra, hogy minden, az uradalom egészét érintő körülményről annak vezetését értesítse, érdekei ellen ne tegyen, és ilyesmire másokat se bíztasson.

S bár az újmegyeri település fejlődése következtében az uradalom e szerződés néhány pontját később módosította, Károlyi István kezdeti elképzelése bevált: Újpest története és mai fennállása önmagáért beszél.

Buda Attila

Megújult a Várkert Bazár

Az 1984-ben bezárt, Ybl Miklós tervezte műemlékegyüttes rekonstrukcióját három évtized kormányzatai adták át egymásnak egyfajta „örökségként”. A park bezárását követően a Fővárosi Tanács a kezelői jogot a Budapesti Művelődési Központnak adta át, amely pénzügyi helyzeténél fogva eleve alkalmatlan volt hasznosítására, rekonstrukciójára. A kezelői jog a rendszerváltoztatáskor az I. kerületi Tanácshoz került, akitől jogutódja, az I. ke-

reületi Önkormányzat örökölte meg. Azonban világos volt, hogy költségigénye miatt felújítását a kerület nem tudja elvégezni. 1996-ban már a világ 100 legveszélyeztetettebb műemlékeinek egyike.

Újságunkban már többször hírt adtunk a budai Vár és a Duna között elhelyezkedő Várkert Bazár sorsának kedvező alakulásáról: 2013 januárjában a kormányzati elképzelésekről, 2013 októberében a területén folytatott

régészeti ásatások eredményeiről, 2014 januárjában már a BTM Vármúzeumában megnyitott régészeti kiállításokról is beszámolhattunk.

2014 augusztusának végétől már látogatható a Várkert Bazár, melynek rekonstrukciója – hazai és EU-s forrásokból – 11 milliárd forintot, kiemelt kormányzati beruházásként valósult meg. Az elképzelések szerint állandó kiállításnak nem ad helyet, hanem az ország legnagyobb időszakos kiállító tereként fog üzemelni. Elkészültek az új épületrészek, a lif-

tek és a mozgólépcsők mellett a mélygarázs és a hegybe vájt multifunkciós terem, a felette elhelyezkedő neoreneszánsz kert. Nyári szabadtéri rendezvényeinek két színpad ad helyet: a közepén fekvő Szárazárok Színpad és az északi részen lévő Öntőház udvari színpad.

A Várkert Bazár déli épületeiben a korábban már megnyitott három tárlat látogatható. Augusztus végén megnyitott az északi testőrpalotában a Világörökség – Magyar Örökség, Hungarikonok kiállítás (Kárpáti Gyűjtemény).

A fővárosi hulladéktávoltás témakörét járja körül a ki egyeztetéstől az 1945-ös ostrom utáni időszakig *Umbrai Laura* Így szemételek Budapesten A hulladékgazdálkodás múltja című monográfiája, mely a Napvilág Kiadónak köszönhetően jelent meg.

A Pest-Budán termelődő hulladék eltávolításáról a háztulajdonosok gondoskodtak, csak 1840-ben indult meg az első szemétyűjtő vállalkozás – szerződéssel a háztulajdonos és a vállalkozó között. Az 1870-es években a háztulajdonosok már „házbérkrajcár” elnevezésű adót fizettek, melynek összegét a házi és utcai szemét eltávolítására használta fel a főváros. Kezdetben a legális és illegális szemételepek a város minden kerületében előfordultak, szeméttel töltve fel az alacsonyabb területeket. Például az I. kerület előjárósága a lágymányosi Zum Mithausen (Szemétdombhoz) csárda mellé hordta hulladékát –

Tiszta Budapestért

Egykori szemétkelés és -gazdálkodás

ezen a területen épült fel később a Műegyetem.

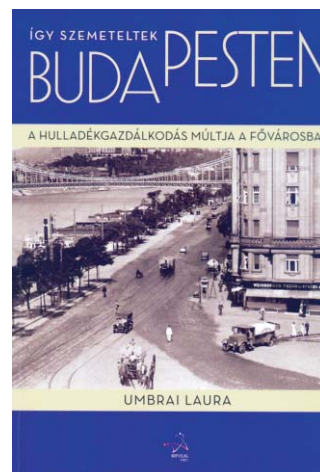
A 19. század utolsó évtizedében a főváros városatyáinak döntései miatt professzionális hulladékkezelés jött létre Pesten, kiépült a Cséry-vállalat. A pályázati úton elnyert koncesszió révén a X. kerület kivételével az összes Duna balparti kerület szemete egy kézbe került. A hulladékot a szemétszállító magánvállalkozók az Üllői úttól nem mesze lévő Ecséri út/Gyáli út kereszteződésénél lévő Fuvartelepre kocsin szállították, majd a Nagykörösi úton e célra épített „szemétkocsin” zárt vasúti kocsikon jutott ki a Kispest déli határán fekvő Cséry-telepre, majd 1917-től a Pestlőrinc alatti Külső szemétkocsin (Szemere-telekre). A budapesti hulladék átválogatását, a hasznosít-

ható elemek kinyerését egy szemétfeldolgozó révén valószínűsítette meg a Cséry-vállalat – a kor legmodernebb technikáját alkalmazva. Legtöbb hasznot a csont hozta (enyvgyárak), ezt követték a fém- és vasárak, majd a papír, az üveg, a rongy, a bőr, a tüzelő, a parafa és a gumi.

Budapest 1895-ben létrehozta pesti, 1901-ben a budai Köztisztasági Hivatalát, néhány év múltán a világ legtisztább fővárosai között tartották számon, „...amit főleg a haladó szellemű, kreatív vezetésnek köszönhetünk.” – írja a szerző.

1901-től a budai, 1906-tól a pesti oldalon is fővárosi „kézbe” vették a szemétkelés-távoltást.

Az utcai szemét csökkentése érdekében 1909-ben kísérleti jelleggel szemétyűjtő kosarakat helyeztek ki a

Múzeum körút és a Kossuth Lajos utca sarkán, majd az első 100 szemetes kosarat 1912-ben vehették használatba elődeink...

Több száz érdekes adalékkal szolgál még Budapest elérhető várossá válásának folyamatahoz Umbrai Laura olvasmányos könyve, gazdagon lábjegyzetelve, bibliográfiával, képjegyzékkel ellátva, azaz mindazzal, ami nemcsak érdekessé, de értékessé is tesz egy történeti kiadványt.

100 éve történt

Első világháborús újpesti emlékek

Az Újpesti Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium Károlyi Galériájában december 3-án az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény a városrész első világháborús emlékeit bemutató kiállítást nyitott meg „100 éve történt» – amiről dédszüleink mesélni tudnának” címmel. A vendégeket *Hirman László*, az intézmény igazgatója köszöntötte, a szakmai megnyitót *dr. Kőrös András*, az Újpesti Közművelődési Kör elnöke tartotta.

A tárlat 25 tablója az általános és középiskolai diákok számára is élővé tesz az egy évszázaddal korábban élt újpestiek első világháborús emlékeit – a hátrészükben (Újpest városában)

tárlat is jól mutatja, hogy egy városrész lakóival egyfajta szimbiózisban „élő” helytörténeti gyűjtemény

A bordó színű paravánokon 25 tabló sorakozott

élőkét és a frontvonalon harcolókat egyaránt. Ez a

milyen sokrétű anyagot tud összegyűjteni, még egy év-

századdal korábbi időszakra visszatekintve is.

Tárlatuk meghatározó része a bordó színű paravánosorokon szemmagasságban fekvő fekete alapszínű tablón közölt képi és írásos információk, melyek későbbi iskolai vándorkiállításokon hasznosan járulhatnak majd hozzá a diákok történeti ismereteinek gyarapításához, és újpesti lokálpatriotizmusuk növekedéséhez.

Kiállított tárgyi anyagaik (első világháborús gázálarc, lőszer- és élelmiszeres doboz, katonaláda, korabeli dokumentumok) közül nagy érdeklődést keltett vitéz *Fraknói Gyula* – a szakmai megnyitót tartó *dr. Kőrös András* nagyapja – külön tárlóban látható első világháborús relikviái (dokumentumok, kitüntetések, katonai távcső...).

G.T.

Római kori emlékek Albertfalván

Katonai tábor a Duna partján

Budapest kerületi közgyűjteményeiben „fehér holló” egy-egy olyan kiállítás, amely a 17. század előtti évszázadok történéseivel foglalkozik. Ezért is nagy érdeklődést keltett az Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény szeptember 25-én megnyitott Római kori ásatások Albertfalván című tárlata.

A gyűjtemény vezetője, *Beleznay Andor*, a kiállítás bemutatásánál felhívta a figyelmet arra, hogy az két fő tematikus egységre bontható. A gyűjtemény folyosójának oldalfalain az Aquincumi

Múzeumtól kölcsönzött tablók adnak egyfajta bevezetést a mintegy két évezreddel korábbi Pannonia Inferior (Alsó-Pannónia) múltjába, az itt éltek életébe. A provincia központja Aquincum volt, de a mai Budapest területén még Albertfalván, és Nagytényben is állt katonai táboruk. Az albertfalvi tábor és környéke a sorozatos szarmata támadások miatt i. e. 253–268 között leégett.

A kiállítás másik fő tematikus egységével a kiállító teremben találkozhatunk – kalauzolta az érkezőket *Ürmös*

Péter, a tárlat másik kurátora. Az albertfalvi római katonai tábor 1960-as évektől folytatott feltárásának ásatásait megörökítő képek a terem egyik oldalán, míg az ásatások európai szintű érdeklődést kiváltó leletanyagának fotóit a kiállítóter paravánnal lehatárolt „másik” oldalán láthattuk.

A tárlat szerény anyagi háttere ellenére sikerült esztétikus megoldást találni a felnagyított fekete-fehér és színes fotók elhelyezésénél. E képek minden darabja a gyűjtemény vezetőjének felvétele, aki rendszeresen kijárt az ásatásra, dokumentálta annak menetét, és azok befejeztével elérte, hogy a leletanyag legértékesebb darabjai három hónapig kiállításra kerüljenek a gyűjteményben.

A kiállítást *Beleznay Andor* gyűjteményvezető nyitotta meg

Olvasóink írták

Örömmel olvastuk a Városunkban *Gaál Vilma Szurmay Sándorról* írt négyhasábos ismertetését, hiszen *Szurmay Sándort* igen sok szál fűzte a XVI. kerület egyik volt nagyközségéhez, *Mátyásföld*hez is.

A rendelkezésünkre álló telekkönyvi adatok szerint *Szurmay Sándor* százados feleségével, *Szanoner Ernával* 1897. május 14-én két teleknyi ingatlant vásárolt az akkoriban kiépülő *Mátyásföld*ön. A telkekkel szomszédos területet sógornője, *Szanoner Jozefin* és férje, *Zettner Vilmos* vette meg. *Szur-*

mayéknak még egy telke volt a közelben, de azt 1940-ben beépítés nélkül eladták.

A *Szurmay-nyaraló* pontos építési idejét nem tudjuk, de a *Nyaralótulajdonosok* 1900-as jelentésében már mint helyi lakost tüntetik fel. A sógora szomszédos villájának viszont tudjuk az építési idejét: 1897. Ezen kívül a *Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény* tulajdonában van egy *Paulheim Józsefet* 1897-ben köszöntő, a *nyaralótulajdonosok* aláírásával megjelent kiadvány, ahol mindkettőjük aláírása szerepel.

Budavári rom – csak volt!

Mintegy hét évtizedig emlékeztetett Budapest ostromára a *Dísz téri Honvéd Főparancsnokság* romépülete. Ezt az egykor négyemeletes, neoreneszánsz stílusú épületet a 19.

Este az épület bejárata

század végén *Kallina Mór* tervezte. Kupoláját és sérült felső emeleit – noha megmenthetőek lettek volna – 1962-ben visszabontották. A kommunista hatalom szemében hasonló „szálka” volt mint a *Pesti Vigadó*, melyet *Kádár János*, Magyarország egykori vezetője teljesen le is akart bontatni.

A Főparancsnokság alsó szintjeit, az utolsó háborús budavári romépületet kormányzati döntésnek és 850 millió forintos állami beruházásnak köszönhetően 2014-ben rekonstruálták. A *Dísz téri* környezetbe jól illeszkedik a helyreállított építmény, ennél talán csak a teljes visszaépítés lett volna a jobb megoldás, de ennek gazdasági ellehetetlenítéséről 1962-ben már „gondoskodtak”.

A *Várgondnokság* kezelésében lévő épület 3300 négyzetméterre augusztustól kiállítások, rendezvények színhelye. Első kiállítása *Zsolnay – Egy zseniális család* címmel december 31-ig volt látogatható.

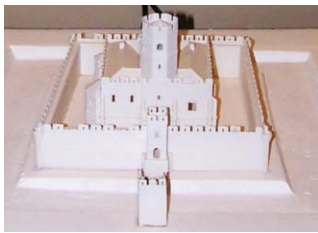
Szurmay Sándor 1927-ig ritkán vett részt *Mátyásföld* közéletében. 1917-ben honvédelmi miniszterre való kinevezésekor a *Nyaralótulajdonosok Egyesülete* vezetője és a *cinkotai képviselőtestület* is köszöntötte, a *Rákosszentimre* helyi hetilap pedig méltatást írt róla.

Felesége és lányai viszont többször szerepeltek a helyi társadalmi életben. A jegyzőkönyvekből kiderül, hogy

1928-tól egyre gyakrabban kapcsolódott be a *Nyaralótulajdonosok Egyesülete* kezdeményezéseibe.

Újdonságot jelentett számunkra *Gaál Vilma* cikkében az *Árpád* nevű fiúról szóló rész, ugyanis a rendelkezésünkre álló telekkönyvi, öröklési anyagokban eddig csak két leányának a nevével találkoztunk.

Lantos Antal,
Széman Richárd

Az óbudai királyi vár makettje

Az Óbudai Múzeumban november 20-án nyitotta meg Buzás Gergely, az MNM Mátyás Király Múzeuma igazgatója a Középkori várak – Virtuális vártúrák című, nagyjából animációkon alapuló vándorkiállítást, melynek résztvevőit Népessy Noémi, az Óbudai Múzeum igazgatója köszöntötte.

A tárlat fő látványossága nyolc magyar vár (Diósgyőr, Esztergom, Kislána, Mohos-

vár, Óbuda, Simontornya, Tata, Visegrád,) számítógépes animációja és 3D-s nyomtatással készült makettje. Ezek mellett a néhai óbudai királyi, majd királynéi vár, a tatai, a visegrádi és az esztergomi régészeti leletanyag, valamint középkori fegyverek, fegyverrekonstrukciók erősítették a korszerű technika által nyújtott élményeket. A múzeum előterében lévő fotókiállításon szembesülhetünk a bemutatott középkori várak napjainkbeli állapotával.

Tárlatuk jelentősége, hogy Budapesten elsőként került sor egy olyan történeti tárlat megnyitására, mely döntő

mértékben a számítógépes animációkra alapoz – az idei év márciusának végéig tekinthető meg.

Az egyik számítógépes animáció megtekintése – balra Buzás Gergely főigazgató

A szaléziakkal Újpesten

A Bosco Szent János által 1859-ben alapított ifjúságnevelő szerzetes rend nevét szalézi Szent Ferencről kapta. A rend magyarországi letelepedésének 101. évében Újpest Önkormányzata kiadásában jelent meg az a monográfia, mely a szerzetes társaság Újpest-rákospalotai tevékenységének történetét tárja az olvasó elé.

A szalézi rend 1913-ban kezdte meg ifjúságnevelő munkáját az akkor még Rákospalotához tartozó Clarisseumban (1042 Bp., Árpád út 198.). Az elmúlt évben boldoggá avatott Sándor István (1914–1953) is ebben az intézetben végezte áldozatos tevékenységét, s tartott ki meggyőződése mellett halálig, a rend feloszlata ellenére is.

Lőrincz Róbert és Kadlecovits Géza tollából eddig nem ismert tényeket, újpesti szaléziak portréit olvashat-

juk. A könyv lapjain több megszólaló személyes emlékeink keresztül ismerhetjük meg az 1950-ig virágzó történeti időszakot, a rend mellett működő cserkészcsapatok életét.

A múlt mellett a renchez ma kötődők közvetlen élményein keresztül a jelennek is foglalkoznak a szerzők. A kötet írói Bíró Lóránt szerzetes pap, Újpest díszpolgára mellett köszönetet mondanak a sok segítőnek, akik többek között számos, eddig nem ismert fotóval járultak hozzá a kiadvány teljességéhez. A közel 100 fotó mellett, történeti adattár, kronológia egészíti ki a hézagpótló kiadványt.

A kötetet Újpest Önkormányzata minden kerületi oktatási intézmény könyvtárába, egyházi és civil szervezetekhez és a Neogrády László Helytörténeti Gyűjteménybe is eljuttatja.

sz. m.

Kossuth Szövetség

Gavlik István és Szénási Istvánné, a Kossuth Szövetség elnöke adja át az okleveleket és könyvjutalmakat

Országos pályázatot írt ki 2014-ben „Hazádnak rendületlenül” címmel diákok számára a Kossuth Szövetség a következő témakörökben: Ybl Miklós, a reformkor építész; Kossuth Lajos díszpolgár; Egressy Béni, a Szózat szerzője; Kossuth-díjas magyarok.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának földszinti előadótermében

november 28-án tartott eredményhirdetésükön okleveleket, emléklapokat és könyvjutalmakat vehettek át a díjazott diákok és felkészítő tanáraik, majd Gavlik István, a Kossuth Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke Kossuth Lajos, a díszpolgár címmel tartott előadást. Rendezvényükön részt vettek a reformkor nagyjainak ma is élő leszármazottai.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítők nélkül, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáráiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Hírtörzsek előadóestjein ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros IV. kerület, Újpest Önkormányzata és az I. kerület, Budavári Önkormányzat támogatásával készült lapunk. Nyomda: Kolofon Kft. • ISSN 1418-4273